

Zeitschrift: Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum

Herausgeber: Litteris Conradi Orellii et Soc.

Band: - (1748)

Heft: 10

Artikel: Disquisitio de religione Pythagorae

Autor: Zimmermann, J.

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-394623>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 19.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

DISQUISITIO
DE
RELIGIONE PYTHAGORAE.
A J. ZIMMERMANNO.

Pars prior.

Maximam esse *Disciplinarum Mathematicarum* utilitatem, ad perficiendam Hominum mentem, & ad addiscendas rectae rationcationis leges, fatentur omnes, quotquot res suo pretio æstimare possunt. Hæ disciplinæ animum præparant, ut nihil admittat, nisi certum, solidum, & perspicuum: Si illi, qui Literis vacant, mature his disciplinis vacarent, fieri non posset, quin in aliis literarum studiis accuratiores, atque feliciores futuri essent, innumerasque lites, atque λογομοχιας evitarent. At ut omnium, etiam præstantissimarum rerum, abusus est; ita factum sæpiissime, ut non vitio disciplinæ, quæ excellētissima est, sed eorum, qui ei vacant, multa dogmata potius tenebris involuta, quam in clariore

Tom. III.

L

luce

luce posita fuerint. Multi, qui Mathematicas disciplinas callent, ubi de argumento alio sermo est, non melius, imo pejus aliquando quam alii, ratiocinantur. Multi numeros ad res Theologicas explicandas adhibentes, rem potius sanctissimam obscurant, quam explicant. Nec mirum est hoc ita fieri. Disciplinæ Mathematicæ nituntur ideis claris & abstractis; aliæ non item. Ineptus esset, qui *rem facti*, uti in scholis loquimur, numeris, & figuris Mathematicis demonstrare vellet. Non loquimur de certitudine principiorum, quibus nititur methodus Mathematicorum: Nemo de hoc dubitaverit, qui vel a limine eas disciplinas salvavit. De applicatione saltem inepta hic sermo est. Inductione exemplorum ex Hist. Literaria moderna hoc probare possem; at sufficit mihi exemplum celebris inter antiquos Philosophi, PYTHAGORÆ nempe, Italicæ Philosophiæ Conditoris. Is tantam nominis famam adeptus est, ut teste Cicerone Lib. II. de Orat. cap. 37. *olim omnes Viri Sapientes dicti sunt Pythagoræ.* Hic pro temporum, quibus vixit, ratione Mathematicas disciplinas excoluerat; at ita, ut numeros ad res intellectuales explicandas atque originem omnium rerum pandendam exhibens, res pulcherrimas, & difficillimas confuderit potius, quam explicaverit. An enim melius intelligitur, quæ sit Natura Numinis, ejusque proprietates, si *Movadæ* voco? Num rerum corporearum natura mihi magis perspecta est, si eam *duædæ* adpellio? Numeri ita rectissime Cl. Burnetus Archailog. pag. 428 sequuntur res rerumque divisionem: neque si antecederent, aut corporibus molem aut animabus & mentibus cogitationem conferre possunt, cum utrisque destituantur. Manifestum est, numeros præter numeros

ros nihil posse progenerare : nullam habent ultra vim aut efficaciam. Possunt quidem repræsentare suo modo rerum gradus & genera , sed efficere non possunt ; neque vices materiæ supplere in rerum affectione. Quin , age mi Pythagorice , si negas experiamur paulisper : fac mihi tuis numeris non Deum , aut mentem , ut tu jaclare soles : sed corpusculum aliquod ; lapidem ex. gr. vel si mavis , lupum. Accinge te ad opus , quos numeros habes aptissimos ad hoc propositum ? pares vel impares : mares vel fæminas ? pro tuo ingenio quales velis accipe , sed steriles sunt omnes mihi crede , & ad generandum lapidem inepti. Quid si mutato consilio , numeros planos aut solidos adhibeas , vel forsan quadratos , nihil hinc efficies præter figuræ quasdam imaginarias : & ex nihilo quadrato vel cubico plano vel solido nihil fit. Denique si unitates compingas , si binarium , ternarium , quaternarium , cæterosque cum suis mirificis virtutibus : adde , subtrahe , divide , compone , in omnes te partes verte , omnes vires exprome : Numeri sunt adhuc & præterea Nihil. Nihil lapideum emergit , multo minus humanum & divinum. Hæc Burnetus. Certe hac sua agendi ratione nonsolum res sublimes obscuravit Pythagoras ; sed & quod communiter fieri solet , effecit ; ut in diversissimas sententias sensum ejus raperent Interpretes : unde etiam factum , ut nostra ætate , qua Philosophicæ disciplinæ melius excultæ sunt , methodus pythagorica fuerit neglecta , immo a Doctis Viris explosa. Ad hanc obscuritatis caussam accedebat modus tradendi sua Decreta : isque duplex , vulgaris nimirum , & arcanus. Hinc nonsolum discipuli pro ingenii diversitate diversimode præcepta Docentis interpretabantur ; sed & plerique qui secuturis ætatibus examini subjiciebant Pythagoræ mentem. Quid dicam de symbolica traden-

di disciplinas methodo, num hæc tandem Philo-sopho in Mathesi versato, digna? (*)

II.

At non id jam agimus ut quam accurata, vel imperfecta fuerit *Pythagoræ* methodus philosophandi a nobis tradatur; sed ut mentem ejus de præcipuis Religionis articulis excutiamus.. Notum enim est Historiæ Philosophicæ peritis *Pythagoram* etiam in Catalogum *Atheorum* fuisse relatum. Antequam vero id facimus, necesse est, ut de Auctoribus qui *Pythagoræ* vitam, atque decreta exposuerunt aliquid præmittamus. Præcipui autem sunt *Jamblichus*, *Porphyrius*, *Diog. Laertius*, & *Hierocles*. Quam accurati rerum gestarum narratores illi sint, norunt, qui auctores vel semel tantum evolverunt. *Jamblichus* & *Porphyrius* Panegyricum potius, quam accuratam vitæ, dogmatumque historiam nobis dederunt: dumque multa falsissima tradunt, miracula que ridicula Ei tribuunt, in cæteris etiam fidem amittunt; ut nihil dicam de tempore, quo hi Homines vixerunt. Præterea apertum est illos omnia Decreta *Pythagoræ* ad suas opiniones prorsus inflectere, adeo ut vix colligi possit, quid ipse senserit.

(*) Plures causas obscuritatis in hoc argumento adduxit Eruditissimus Brukerus in luculenta dissertatione de convenientia numerorum Pythagoræ cum Ideis Platoniis, inserta Cl. Schelhornii nostri Amœnitat. Literar. Tom. VII. cum qua confer. quæ in ipsa Historia Critica Philosophicæ Tom. I. p. 991 & sq. de causis obscuritatis adiecit. Conferenda hæc dissertatio non solum propter doctrinam Pythagoreorum de numeris, quæ intricatissima est; sed quod universæ disciplinæ Pythagoræ lucem accendere possit.

senserit: *Laërtius* his in eo præstat, quod multa
μετεωρολογιματα platonica omittat, cæterum in
iis, quæ narrat, *more suo*, nec perspicuum sequi-
tur ordinem; neque apte totius systematis nexum
tradit, sine quo tamen difficile perquam est de uni-
verso Systemate judicium ferre. Ultimus denique,
Hierocles nimis, jejunus est in decretis Pythagori-
cīs enarrandis, atque præcepta *Platonis & Stoico-*
rum turpiter cum *Pythagoricis* sententiis commiscet.
Succurrere quidem nobis voluit D. *Dacier*, dum
vitam *Pythagoræ* conscripsit; at ille *Encomias* po-
tius est, quam *Historicus*, plurimaque adfert aliena
a Decretis *Pythagoricis*: interim cum *Viri Docti*, qui
Pythagoram Atheismi postulant, ad hos Auctores
aliquando provocare soleant, nemo nobis vitio
vertet, dum meliora ad manus non sunt; si ex
iisdem pariter aliquando testimonia repetamus. Ne-
que interim ea quæ ex *Cicerone*, *Plutarcho*, *Sexto*
Empirico Patribusque citari, & adduci solent, silen-
tio transibimus. Versabimur autem in hoc argu-
mento ita; ut primo sententiam *Pythagoræ* de Deo,
origine omnium rerum, Providentia, libertate ho-
minis, mentisque statu post mortem, propona-
mus, atque dein Virorum Doctorum argumenta,
quibus *Pythagoram* Atheismi convincere volunt,
sub incudem vocemus.

III.

Antequam vero loca ipsa, quibus probari posse
videtur, *Pythagoram* de Religione non adeo male
sensisse adseram, insignem locum *Ciceronis Lectoris*
oculis subjiciam, in quo cur Philosophiæ operam
suam consecraverit *Pythagoras* aperit: locus extat
Tusc. quæst. Lib. V. Sect. 8. & 9. pag. m. 248.

ita sonans: *Quem (Pythagoram nimirum), ut scribit auditor Platonis Ponticus Heraclides, Vir Doctus in primis, Phliuntē ferunt venisse, eumque cum Leonte, principe Phliasiorum docte & copiose disseruisse quædam: cuius ingenium & Eloquentiam cum admiratus esset Leon, quæstivisse ex eo, qua maxime arte confideret?* At illum artem quidem se scire nullam, sed esse Philosophum. Admiratum Leontem novitatem nominis quæsse, quinam essent Philosophi, & quid inter eos & reliquos interesset. Pythagoram autem respondisse, similem sibi videri vitam hominum & mercatum eum, qui haberetur, maximo ludorum apparatu totius Græciæ celebritate. Nam ut illic alii corporibus exercitatis gloriam & nobilitatem Coronæ peterent; alii emendi, aut vendendi quæstu & lucro ducerentur: esset autem quodam genus eorum, idque vel maxime ingenuum, qui nec plausum nec lucrum quærerent, sed visendi caussa venirent, studioseque perspicerent quid ageretur, & quomodo: item nos quasi in mercatus quadam celebritate ex urbe aliqua sic in hanc vitam ex alia vita & natura profectos: alios gloriæ servire, alios pecunia: raras esse quosdam, qui cæteris omnibus pro nihilo habitis, rerum naturam studiose intuerentur: hos se appellare sapientiæ studiosos: & ut illic liberalissimum esset, spectare, nihil sibi adquirentem, sic in vita longe omnibus studiis contemplationem rerum cognitionemque præstare. Hactenus Pythagoras. Quam recte hæc per omnia dicantur, & quam accurate ad normam hanc vitam moresque suos composuerit, jam quidem non quæram. Utinam omnem diligentiam impendisset, ad cognoscendum Numen, ejusque Voluntatem, quantum Ei cernere datum fuerat. Quousque autem progressus fuerit, mox audiemus: Et ad existentiam quidem Numinis, ejusque Naturam,

ram quod attinet, non pauca adsunt testimonia, quæ probant Pythagoram O. M. Numen admisisse: Justinus M. de Monarchia Dei pag. m. 105. unum tantum Numen admisisse Pythagoram auctor est: citat enim sq. versus:

Ἐτ τις ἐρει Θεος ἔιμι πάρεξ ἑνὸς χρόνου ὄφειλει
Κοσμον ἵσον τύλω σηνας ἐπειν ἐμος χρόνος
Κλέψι μονον σηνας ἐπειν ἐμος, ἀλλα καλοκειν
Και περι τύδε. i. e.

*Extra unum, si fors jactet sua Numina quisquam
Debet & is merito, talem sibi condere mundum
Ipse suum testans, quo sit factore creatus.
Et qua de causa.*

Idem cohort. ad Græcos pag. m. 18. Pythagoras autem, inquit Mnesarchi, qui Philosophiaæ suæ præcepta per symbola arcana tradidit, sicuti, qui vitam ejus scripserunt, testantur, digna & ipse Ægyptia peregrinatione de uno & singulari Deo sensisse videtur. Unitatem namque rerum omnium originem, eandemque bonorum omnium causam esse dicens, per allegoriam, unum, atque eum solum esse Deum docet. Id vero sic se habere ex eo patet, quod Movæda id est unitatem (sæu potius Solitatem) & Ev hoc est unum differre inter se ait: Unitatem sive solitatem quippe, in iis, quæ intelligentia comprehenduntur: Unum autem in numeris esse. Sin clariorem adhuc Pythagoræ de uno Deo opinionis probationem scire cupitis, audite sententiam ejus; sic namque dicit: Sane quidem Deus unus est; non ille autem quomodo nonnulli sunt suspicati, extra hunc mundi Ornatum: Sed ipse in se totus in circulo toto generationes omnes inspiciens Seculorum omnium est temperatio & virtutum operumque ejus omnium Opifex, Principium Omnis,

unum, Cæli lumen & Parens omnium, mens & animatio universorum circulorum omnium motio. Iisdem fere verbis utitur Cl. Alex. Cohort. ad Græcos pag. m. 47. Minut. Felix pag. 178. Edit. Gronov. Pythagoræ Deus est animus per universum rerum naturam commens, & intentus, ex quo etiam animalium omnium vita capiatur. Ita similiter Lactantius Lib. I. cap. 5. & de ira cap. 2. Salvianus de Gubernat. Dei Lib. I. pag. 4. secuti omnes Ciceronis locum, de quo infra dicendi commodior erit occasio. Aliter de hoc argumento præter Theophilum, (de quo infra) loquitur Epiphanius Hæretifex Lib. I. adversus Hæreses ait: Σωμα δε ὁ Πυθαγορας λεγει εἰναι τον θεον τελεσιν ψρενον, οφθαλμος δε αὐτη κατα αλλα ώσπερ εν ανθρωπω, ηλιον κατ σοληνην κατ τα αλλα ασφα κατ τα κατ ψρενον σοιχεια. i. e. Pythagoras ait Deum esse corporeum, videlicet cælum; ejus oculos cæterasque tanquam in homine partes Solem, & Lunam constituit, ac reliquas stellas & Elementa.

IV.

Produximus celebriora Patrum testimonia de opinione Pythagoræ, quam de Deo habuit. Cum autem parum inter se convenient, recurrendum est ad aliorum etiam testimonia, ut ex omnium collatione, quid Samius ille Philosophus senserit, tandem colligi possit. Jamblichus de Vita Pythag. pag. 72. edit. Küsteri, ita mentem Philosophi pandit; dicens: Ἀπαντα μεν τοι ὅσα περι τις πραττειν ή μη πραττειν διορίζεσιν ἐσοχασαι προς το Θεον, κατ αρχην αυτη εις (sic recte restituit textum Küsterus) κατ λογος έτος της φιλοσοφιας. Γελοιον γαρ ποιεσιν ανθρωποι, αλλοδεν ποθεν ζητουντες το ειν ή παρα των Θεων. Κατ ομοιον ώσπερ άν εις τις εν βασιλευομενη

χωρα

χωρα των πολιτων τινα ὑπάρχον Θεραπευος ἀμελητας
αύτα τα παντων ἀρχοντος. Τοιαυτον γαρ οἴουται πο-
ειν καὶ τας ἀνθρωπις. Ἐπει γαρ ἐστι τε Θεος, καὶ
ότος παντων Κυριος δειν ὄμολογεται παρα τα Κυρια,
το ἀγαθον αἰτειν. Παντες γαρ οις μεν ἀν φιλωτι, καὶ
οις ἀν χαιρωσι τοιαυτοι, διδοσι ταγαθα, προς οις δε
ἐναντιως ἔχειν τα ἐναντια &c. i. e. Ac omnia quidem
præcepta, quibus quid agendum quid non agendum sit,
definiunt, ad divinum Numen tendunt, estque hoc
principium, & eo omnis vita ordinatur ut Deum sequa-
mur, atque hujus Philosophiae ratio est, quod ridicule
agant homines, qui quod bonum est, aliunde quam a
Diis petunt. Perinde ac si quis in provincia, Regis
potestati subiecta, quendam e Civium numero Præfectum
colat, neglecto eo, qui omnibus dominatur. Tale enim
quid Pythagorei existimant ab hominibus illis fieri. Cum
enim & Deus sit, & imperet omnibus, in confessio est,
quod bonum a Domino petendum sit: omnes enim Diis
bona tribuunt. Iisdem fere verbis hoc repetit Sect.

137. Idem pag. 84. admonebat, περι τα Θεια,
περι τα Δαιμονικα καὶ περι τα Ηροικα. εὐφημον τε καὶ
ἀγαθην ἔχειν διανοιαν. Porphyri pag. 41. Τοιαυτα
παρινει, μαλισα δ' ἀλιθευειν. τυτο γαρ μονον δι-
ναδαι τας ἀνθρωπις ποιειν Θεω παραπλησιας. Ἐπει
καὶ παρα τα Θεια, ὡς παρα των μαγων ἐπυνθανετο,
ον Ορομαζιν καλυσιν ἔκεινοι, το μεν σωμα φωτι, την δε
ψυχην ἀλιθεια. i. e. Talia præcipere solebat. Inprimis
autem veritati studendum, solum enim illud homines Deo
similes efficere posse. Nam & Deum ipsum, ut ex Ma-
gis cognoverat, quem illi Oromasden appellant, corpore
quidem luci, anima autem veritati similem. Idem
afferit Stobeus serm. XI. de veritate. Πυθαγορας
ἔρωτιθεις τι ποιεσιν ἀνθρωποι Θεω ὄμοιον, ἐφη. Ενν
Ἀλιθευωσιν. οι δε Μαγοι ἀποφαινονται τα Μεγιστα των

Θεων, ὃν Ωρομασδην καλεσιν ἐοικεναι το μεν σωμα φωτι,
 την δε ψυχην ἀληθεια. Confer Rittershusium in notis
 pag. 58. digna etiam est elegantissima Oda amplissimi
 Viri J. A. Thuani, quam in Veritatem scripsit,
 quae inibi legatur. Hierocles fere initio Comment. in
 Aurea Carm. memorat, Pythagoram agnovisse τον
 Δημιουργικον μονον Θεον, ὃν Θεον Θεων πυριως ἀν ἐποιει
 τις και Θεον ὑπαθον και ἀριστον. Postea ubi de qua-
 ternario agit, scribit; Εσι γαρ Δημιουργος των ὅλων
 και αἰτια ἡ τέλειος Θεος νοοτος, αἰτιος της φρενις, και
 αἰσθητω Θεος. Hinc simul patet quo sensu cœlum,
 aliquando Θεον adpellarint Pythagorici; eodem nimi-
 rum sensu, quo Plato τον Θεον νοοτον ab αἰσθητω di-
 stinxit. Anonymus de vita Pythag. apud Photium
 pag. 65. ο Θεος κατα τον νοον και τον λογον αει ενεργει.
 Verbo Porphyrius & Jamblichus per universam vitæ
 historiam ipsi tribuunt hanc laudem, quod O. M.
 Numen admiserit, de eo præclare senserit, illud-
 que colendum esse constantissime asseveraverit.
 Non diffitemur interim ineptissimam simul super-
 stitionem eidem tribui. At pergamus ad alios
 Auctores atque testes: Auctor των φιλοσοφων: pag.
 26. de Pythagora ait: την Μοναδαν απεφηνατο ειναι
 τον Θεον: Unitatem adfirmavit esse Deum. Plutarchus
 Lib. I. cap. 7. de Placit. Philosoph. Πυθαγορεις των
 αρχων την μεν Μοναδαν Θεον και Τ' αγαθον, ητις εσιν ἡ
 της ἔνος φυσις, αυτος ο νοος. Την δ' αριστον Δυαδη
 δαιμονα και το κανον, περι ιν εσι το οὐλισον πληθυς,
 εσι και ὄρατος ο πορνος. i. e. Pythagoras de principiis
 Unitatem Deum ac bonum, quæ sit unius natura, ipsa
 mens. Infinitam autem Binarii naturam, genium & ma-
 lum, unde est multitudo materiæ & visui expositus mun-
 dus. Videtur hic Plutarchus innuere, quod ope-
 rose in libello de Iside & Osiride contendit, Pytha-
 goram

ram duo sibi adversa rerum æterna admisisse principia. Quidquid autem sit de eo cum reliquis in eo consentit, Pythagoram Deum Monadæ adpellasse. Eodem libro cap. 3. clarius adhuc mentem ipsius exprimit dicens: Πυθαγορας Μνησαρχος Σαμιος ὁ πρωτος φιλοσοφιαν τατω τω ρηματι προσαγορευσας αρχας τας αριθμους και τας συμμετρias τας ἐν τοις, ας και αρμονιας καλει, τα δε εξ αμφοτερων συνθετα σοιχεια, καλεμενα δε γεωμετρικα. παλιν δε την Μοναδαν και την αοριστον Δυαδαν εν ταις αρχαις. Σπειρει δε αυτω των αρχων η μεν επι το ποιητικον αιτιον και ειδικον όπερ εστι νυν ο Θεος. η δε επι το παθητικον τε και ύλικον όπερ εστιν ο θεατος κοσμος. i. e. Pythagoras Mnesarchi filius Samius, is qui Princeps Philosophi nomen usurpavit, rerum principia censuit esse numeros, eorumque inter se sive proportiones sive concinnitates, & ex utrisque composita Elementa, quæ Geometrica dicuntur. Rursus unitatem, & infinitati conjunctum Biparium in principiis ponit. Tendunt autem Principia ejus alterum ad effectricem caussam & formantem, quæ est Deus sc. mens: alterum ad perpessionibus subjectam & materiale, quæ est mundus in visum incurrens. De eodem in Numa: κτε γαρ εκείνος αἰσθητον και παθητον αορατον δε και νοητον απελαμβανει είναι τα πρωτον. Sextus Emp. p. 566. ed. Fabr. fatetur, Pythagoram Deum agnoscisse. Laertius de Eodem: αρχην μεν απαντων Μοναδα, εκ δε της Μοναδος αοριστον Δυαδα ως αν ύλην τη Μοναδι αιτιω ὄντι ύποστητι. Omnium rerum id quod unum sit, esse initium. Ex eo geminum, quod infinitum sit, profectum tanquam materiam, illi ipsi Uni, quod causa est, subjectum esse. Cl. Olearius in notis ad vitam Apollon. Thyanensis Lib. IV. cap. 28. ita explicat Pythagoreorum mentem de hoc argumento: Illi (inquit) Deum

sum.

summum τοντον dicebant: ab eo Spiritus creatos omnes, humanasque adeo etiam mentes ejus contemplatione vitam accipere putabant, quos inde νοερα dicebant. Huc spectat locus Plotini Ennead. V. Lib. I. cap. 4. το δε ον h.e. Summus Deus των νοεισθαι των νοι διδος το νοειν ναι το ειναι. Et Proclus ad Timaeum Plat. Lib. I. p. 6. ex Chaldaicis Oraculis allegat ista: τροφη δε των νοευτι τοντον. Et Hesychius ex istis Philosophis: Νοερον πνευματικον. Νοερον μεν εστι το νοευ. Νοντον δε το νοεμενον. Ita Hippodamus Pythag. apud Galeum pag. 650. ratione inquit prædita quædam ipsa perfecta sunt, quæ per se sunt perfecta, nec ulla re externa vel ut sint, vel ut bene sint, indigent qualis quidem sit Deus. Et pag. 661. Ac Deus quidem nec virtute ab aliquo percepta bonus, nec felicitate comitante beatus est redditus. Etenim natura tum bonus, tum beatus erat, semperque & fuit & erit, nec unquam talis esse definet, cum interire non possit. Archytas ibid pag. 673. Eo autem differt a Viro bono Deus, quod Deus non tantum sincera & omnis humanæ perturbationis experte virtute præditus est, verum etiam ejus facultatem tranquillam & liberam, pro æternorum factorum maiestate ac magnificentia, possideat: homo vero non tantum per humanam naturam ea minore fruitur, verum saepe vel per bonorum neglectum vel per potentem consuetudinem, vel per pravam naturam, vel per alia multa veri boni fastigium assequi. Quod si jam adducta illa Patrum & Philosophorum testimonia in summam colligamus, huc omnia redire videntur: Pythagoram (1.) admisisse Ens aliquod primum, Caussam primam omnium rerum. (2.) Caussam illam cæteris rebus omnibus originem dedisse, (3.) Caussam illam esse substantiam intellectualem ab omnibus rebus corporeis prorsus secretam abstractam.

Etiamque. Unius *Epiphani* auctoritas obstat: at quæ tanti non est, ut cæteris testimoniis veterum, & virorum in Historia Philosophica longe magis versatorum opponi possit. Quam ineptiat cum de *Pythagoricis* loquitur ipse ostendit *Petavius*: His tamen non obstantibus, sunt qui putent, Deum *Pythagoræ* nonnisi esse formam, essentiam, atque vitam mundi, omnia penetrantem, naturæque igneæ. Inter eos est Clarissimus & amicissimus *Brukerus* Hist. Philosoph. Tom. II. pag. 155. & 163. Quamvis autem multum tribuam Eruditissimi Viri judicio, ejusque insignem Historiæ Philosophicæ peritiam admirer, non diffiteor tamen rationes ab ipso adductas, me in assensum nondum pertraxisse. Cur id factum sit, dicam. Et (1.) quidem dum Cl. Vir probare vult: naturam Dei, sive Deum, *Pythagoræ* nonnisi esse formam, vim atque vitam mundi intra se cuncta carentem, provocat ad loca Cl. *Alexandrini* & *Justini M.* Sect. 3. a nobis producta: at revera loca illa non adeo sunt perspicua, ut probent, quod intendit Cl. Vir, non enim hic habemus exactam definitionem, sed qualemcumque descriptionem, exigendam ad aliorum Scriptorum de *Pythagoræ* opinione agentium testimonia: hujus descriptionis summa, si omnia rite perpendimus huc reddit: Deus non est mens nihil plane cum mundo commune habens, & ab ea plane remota, sed vim suam potestatemque jugiter in eam exercet. Si singulorum verborum apices consectari velimus innocentissimas propositiones damnare licet. (2.) Cl. *Brukerus* contendit hanc vim omnia permeantem fuisse naturæ igneæ & æthereæ. Probat prius testimonio *Porphyrii* dicentis: *Pythagoram* dixisse, Deum corpora luci,

luci, mente autem veritati similem: at & hoc testimonium non probat naturam Dei nonnisi substantiam igneam esse: voluit Porphyrius homo Platonicus Dei naturam rebus perfectissimis comparare atque hinc inter corpora lucem, inter intellectualia veritatem exempli loco ponit. Certum est, *Pythagoram* non existimasse, Deum hominis instar mente & corpore constare. Eundem Deum Pythagoræ ex æthere constare probare vult Cl. Vir hoc argumento: mentem, juxta opinionem Pythagoræ suisse partem ætheris, hanc autem suisse particulam Essentiæ divinæ, unde sequatur, Deum Pythagoræ æthereum esse. At huic sententiæ obstatre videntur omnia fere veterum testimonia, omnia enim, aut saltem pleraque probant, Eum *Movædos* nomine intellexisse substantiam intellectualem, quod ipse Cl. Vir loco citato pag. 166. fatetur. Idem doctissimus Vir *Otii Vindelicorum* p. 188. & *Amænit. Liter.* Tom. VII. pag. 217. contendit, *dvædos* nomine intelligenda intellectuales substanzias, non materiam: Quod si illa *Movæs* æque ac *dvæs* non sunt substanziae materiales, sed, ut expresse Veteres intellectuales, dici non potest, Dei naturam ex mente Pythagoræ, nonnisi ex purissimo aëre constitisse. *Sextus Empyr.* insuper pag. 675. sq. probat, *Pythagoreos* asseruisse, numerum esse principium rerum incorporeum. Quod confirmare videtur ipse doctissimus Vir, dum in erudita dissertatione Tom. VII. *Schelhornii amænitatibus* inserta probare sustinet, ideas Platonis & numeros Pythagoræ idem suisse. Ideæ autem Platonis non erant substanziae corporeæ. Quod si denique mentes humanæ (quas numeros se ipsos moventes vocavit *Pythagoras*) uti contendit Cl. Vir, ex Deo
ortæ

ortæ sunt; Deus autem *Movas* intelligibile quid est, necesse etiam est, mentem non esse æthereæ substantiæ, sed intellectualis. Quod si tamen (cum evidētia mathematica locum hic non habeat) Deus *Pythagoræ* ex æthere, quoad essentiam constitit, omnibus autem simul iis virtutibus & perfectionibus, quæ in substantiam perfectissime intelligentem cadere possunt, ornatus fuit, erravit quidem; sed Deum tamen pro caussa bruta & mera passiva habuisse dici non potest. Confer de loco *Porphyrii* a Cl. Viro adducto *Schefferum de constit: Philosoph. Italicae* cap. VII. pag. 48. sq. ubi plura eo spectantia.

V.

Vidimus *Pythagoram* professum esse Numen idque a materia prorsus secretum, quæritur autem unde materia tandem orta sit secundum *Samium*. *Cl. Wolfius Manich. ante Manich.* pag. 118. sq. existimat *Pythagoram* duo æterna admisisse rerum Principia, nimirum Deum, & materiam. Nescio tamen utrum allata a Viro Doctissimo loca, id probent. Concedit ipse in *Cudworthi* sententiam, afferentis; per *Movadæ* Deum, per Δυάδα vero res materiales intelligendas. Quæ vero sunt longe simillima. Hoc duntaxat quæritur, utrum illa Δύας, seu rerum corporearum complexus, per se ipsum ab æterno extiterit. Provocat Cl. Vir ad *Porphyrium* qui pag. 46. & 47. ita loquitur: των πρωτων δύο λογών καὶ ἐιδών τοῦ αὐτοῦ ἐποιησαν διὰ πυθαγορείος, μη ἴσχυοντες λογώ περιθενεῖται τὰ ἀγωμάτα εἰδή καὶ τὰς πρωτας ἀρχας, παρεγένοντο της ἐνοτητος λογών καὶ τον της ταυτοτητος καὶ της ἴσοτητος καὶ το ἀλτιον της συμπνυσιας καὶ της συμπαθειας καὶ της σωτη-

ριας των Ὄλων τα κατα ταυτα και ὠσαυτως ἔχοντος
 Ἐν προσηγορευσαν. και γαρ το Ἐν τοις κατα μερος Ἐν
 τοις τοις οὐπαρχει ἱνωμενον ταυτα μεροσιν και συμπνευ
 κατα μετεστιαν τα πρωτα αἵτια. Τον δε της ἑτεροτι-
 τος και ἀνισοτητος και πάντος τα μεριστα, και ἐν με-
 ταβολη και ἄλλοτε αλλως ἔχοντος δύοειδη λογον και
 δυαδε προσηγορευσαν. i. e. *Idem ergo & Pythagorei*
in primis rationibus seu affectionibus formisue idem fe-
cere. *Cum enim incorporeas formas ac prima principia*
verbis tradere non possent, ad demonstrationem per nu-
meros confugerunt atque ita Unitatis, & Identitatis at-
que æqualitatis rationem caussamque amicæ conspiratio-
nis atque mutuae affectionis & conservationis Universi,
secundum idem atque eodem modo se habentis Unum
appellabant. *Unum enim illud quod in particularibus*
conficitur tale existit, partibus unitum ac conspirans ob
primæ caussæ participationem. *Diversitatis autem, atque*
inæqualitatis omnisque dividui & in continua mutatione
versantis & modi hoc modo, illo modo se habentis bifor-
mem rationem Binarium vocabant. *Ex hisce verbis*
mea opinione non probari potest, quod Pythagoras
duo rerum æterna admiserit principia, neque τα
 'Eros nomine videtur idem intelligi, quod Μοναδος:
 το Ἐν videtur hic denotare totum Universum har-
 monice dispositum; δυας vero materiam ipsam in
 se spectatam, quatenus fluxa est, multisque con-
 stat partibus. Quod si contendas τα 'Eros nomine
 Caussam ordinis intelligi, non refragabor; sed hoc
posito unum hoc sequitur; τα 'Eros nomine Deum,
δυαδος autem materiam fluxam ex mente Pythagoræ
appellantam. Utrum æterna sit illa δυας, necne
non significat: distinctionem aliquam inter το Ἐν &
inter την δυαδη a Pythagoreis admitti, testis est Ano-
nymus in vita Pythagoræ apud Photium pag. 57.

Edit.

Edit. Küsteri. Ὁτι (inquit) διαφερεῖν ἐλεγον οἱ ἀπὸ Πυθαγόρεω Μονάδες, καὶ Ἐν. Μονάς γαρ παρ' αὐτοῖς ἐνομίζετο ἡ ἐν τοῖς νοντοῖς ψῆφος. Ἐν δὲ τῷ ἐν τοῖς αριθμοῖς. confer Sextum Emp. pag. 677. sq. Plutarchus equidem ad quem Cl. Vir provocat, in libello de *Iside & Osiride* τὴν δυαδὰ τλῆν vocari a Pythagora contendit, atque hoc nomine materiem intelligi. Similiter de Placit. Lib. I. cap. 3. & 7. At hoc unum quæritur, utrum δύας illa, materia illa, per se ab æterno extiterit. Solemus & nos dicere, duo esse substantiarum genera unum Intellectualē, alterum extensum & solidum: neque tamen principio materiali æternam attribuimus subsistentiam. Provocat insuper Cl. Wolfius ad locum a Windeto citatum, in quo Pythagoras dixisse fertur, τὴν ἀναγκήν τῷ πορνῷ περικειθαι. Quæ verba (loquitur Cl. Wolfius) ille recte de prava primæ materiæ natura interpretatur, in qua νέκος viguit, etiam mundum jam ornatum urgente undique, ita ut stabili pulchritudine diu gaudere nequeat. Locus ille ad quem Windetus provocat extat apud Plutarch. de Placit. Ph. Lib. I. cap. XXV. Πυθαγόρας, inquit, ἀναγκήν ἐφη περικειθαι τῷ πορνῷ. Quæritur autem, quid ἀναγκής nomine intellexerit Pythagoras? Notum quam variam potestatem huic voci dederint Philosophi. Patet hoc ex hoc ipso capite XXV. ubi de Parmenidis sententia sermo est. *Parmenides*, inquit, της ἀναγκής nomine intellexit τὴν ἐμαρμενήν, προνοεῖν, δικαῖον, καὶ πορνοποιον. Quod si ad hanc notionem liceret Pythagoræ mentem explicare, sensus loci Plutarchi esset; *Dei provida cura contineri mundum*; atque hic sensus posset confirmari ex eodem Plutarcho, Lib. V. de placit: cap. 4. de interioru mundi ex mente Pythagoræ loquente. Πυθα-

γορας, inquit, καὶ Πλατων γεννητον ὑπὸ Θεω του κόσμου καὶ φθαρτον μεν, ὅσον ἐπι τη φυσε αἰσθη, του γαρ οὐκας διοτι σωματικον, καὶ μη φθαρισμενον γε, προνοια καὶ συνοχη Θεω, i. e. Pythagoras & Plato mundum a Deo factum arbitrati sunt & quod ad naturam attinet obnoxium interitui, quia corporeus, ideoque sensibus sit expositus, non autem peritum, providentia eum & Deo continente. Quæ ultima Plutarchi verba idem significare videntur, quod citatus Windeto locus innuerre videtur. *Luculentissimum* (ita pergit D. Wolfius) omnium est, quod Numenius Pythagoricus ex Magistri sententia *Sylvam* i. e. ψλην necessitatem cognominat, ex qua & Deo mundi machinam constitisse, Deo quidem persuadente, necessitate obsecundante, arbitratus est. At si vel maxime concedamus, ψλην materiam dici *Pythagoræ*, nondum inde constat, utrum per se ab æterno extiterit, nec ne. Unde colligo ex locis adductis vix clarum esse, quid de hoc argumento senserit *Pythagoras*. Nollem equidem cum Cudwortho asserere, *Pythagoram* creationem ex nihilo admisisse; cum perspicua argumenta ad manus non sint; at contrarium etiam perspicuis testimoniorum nisi, asserere non possum. Ut tamen verum fatetur, magis probabilis mihi videtur sententia Cl. Wolfii, si universam veteris Philosophiae faciem circa argumentum hoc perpendo, quam Cudworthi. (*)

VI. Ut

(*) Cl. Mosheimius in *Dissertat. de creatione ex nihilo* Sect. XIV. ex Jamblico probat, Philolaum Pythagoreum bina admisisse rerum æterna principia. Utrum autem hoc testimonio certo inniti possimus, dubito. Rationes sunt duas: prima, quod Jamblichus soleat frequentissime veterum sententias ad suas infletere: secunda, quod ipsi discipuli Pythagoræ inter

VI.

Ut autem amplius constet, *Pythagoram Deum a mundo distinxisse, observandum, eum Deo potentiam in materiam agendi concessisse.* Locus Plutarchi jam jam citatus, ostendit, *Platonem & Pythagoram concessisse, mundum divina Providentia ortum, saltem materiam illam rudem & indigestam in ordinem fuisse redactam, ornatamque.* Idem docet locus Plutarchi de placit. Philosoph. Lib. I. cap. 3. afferentis; *Unitatem secundum Pythagoram esse Causam effeclricem.* Praeter hæc, constanter profitentur Pythagoricæ Philosophiæ sectatores, *Deum provida sua cura Universum administrare.* Eleganter Jamblichus pag. 147. εἰς χειρον δὲ καὶ τὰ καθ’ ἑκάστον, ὡς ἐπειρίσε προστείνει τὸ διανοεῖσθαι περὶ τὰ Θεῖα, ὡς ἐστε, καὶ πρὸς τὸ ἀνθρωπινὸν γένος ἔτις ἐχει, ὡς ἐπειβλεπειν καὶ μη ὀλιγορειν αὐτούς. Χρησιμον ἐίναις ὑπελαμβανον δι Πυθαγορείος παρ ἐκείνης μαθούτες, δειδαί γαρ ἅμας ἐπιστατεῖς τοιαῦτις, ή κατ’ μηδὲν αὐταιρεῖν αἴξιωσαμεν. Τοιαῦτην δὲ ἐίναι την ὑπὸ τὰ Θεῖα γνωμανην

M 2

ἐπειρ

se dissenserint; exempla ipse suppeditat Cl. Mosheimus, tum in hac ipsa ciuitate pererudita Dissertat. Sect. XIII. tum in Commentario ad Cudworthum pag. 244. ubi postquam Cl. Wolfii, Pythagoram inter Dualistas referentis, mentionem fecisset, testimonio Chalcidii & Archelai tertii Seculi Scriptoris ostendit, quosdam Pythagoreos mali omnis originem in peculiari quadam anima in mundo latente quæsivisse. Præstabit igitur, si hoc in argumento judicium suspedamus. Conferatur de hoc argumento Eruditissimus Beaufobre in Historia Manicheismi pag. 31. sq. & Cl. Brukerus Hist. Philosoph. Tom. V. pag. 170. & Dissertat. Amænitat. Cl. Schelhornii Tom. VII. p. 217. in quibus locis contendit, δυάδος nomine non posse intelligi materiam.

ἐπερ ἔστι το Θείον τοιχτὸν ἀξιον ἐγένετο της τώ συμπαντος αρχής. Τιθεσινον γαρ τη φύσει το ζωον ἐφασαν είναι, ὄρθως λεγοντες, καὶ ποιηλον κατα τε τας ὄρμας καὶ τας ἐπιθυμιας καὶ κατα τα λοιπα των παθων· δειδας όν τοικυτης ὑπεροχης τε καὶ ἐπανατασεως αφ' οις ἔστι σωφρονισμοσ τις καὶ ταξις. Ωντο διη δειν ἐκαστον αὐτων συνειδοτα την της φύσεως ποιηλιαν μιδεπολε ληθην ἔχειν της προς το Θείον ὅσιοιλος τε καὶ θεραπειας, ἀλλ' αει τιθεσιας προς της δικνοιας, ως ἐπιβλεποντας τε καὶ παραφυλαττοντας την ἀνθρωπινην ἀγωγην. i. e. Neque alienum fuerit adjicere singillatim quas cogitationes de Numinе concipiendas esse definiverit. Nempe quod existat, quodque ita se gerat erga genus humanum ut illud inspiciat minimeque negligat: quod ab ipso edocēti Pythagorei plurimum utilitatis in se habere existimabant. Hujusmodi enim regimine nobis opus esse, cui nullatenus refragari valeamus: tale autem esse Regimen Dei: qui cum tantus sit, dignum quoque esse qui Universis imperet. Recte enim ab iis dictum est, animal istud proclive esse ad proterviam: Itemque inclinatione cupiditatibus aliisque affectibus varium. Ideoque tali eminentia atque superinfectione opus habuisse, a quo moderatio & ordo proveniret. Siquidem existumabit unumquemque naturalis hujus mutabilitatis suæ conscientium nunquam pietatis cultusve divini oblivisci debere, sed assidue menti suæ proponere Numen, tanquam quod Hominum actiones observet, iisque indefinenter invigilet. Conferatur locus Sect. IV. adductus. Imo eo usque progressi sunt, ut dicerent, Deum omnia, etiam repugnantia efficere posse. Testatur hoc idem Jamblichus pag. 117. Ου γαρ ειναι μεν τη δυνατα τοις Θεοις, τη δε αδυνατα, ωσπερ οιεδαι της σοφιζομενας, αλλα παντα δυνατα. Hierocles etiam multus in eo est, ut providam Dei curam ad omnia se se extenden-

tendentem probet, atque laudet. Vide pag. 100.
127. 131. 132. Interprete Curterio. Idem precum
necessitatem urgent, ritusque multos, licet super-
stitiones ad Deos colendos adhibuerunt, de quo
alibi diximus.

VII.

At ulterius dispiciendum, quo usque respectu
ad hominem habito, Providentiam extenderint, &
quid de Libertate hominis senserint. In disputa-
tione illa quam Abaris & Pythagoras cum Phalaride
habuisse dicuntur; Pythagoras ita loquens inducitur
ad Phalaridem, apud Jamblichum de Vita Pythag.
pag: 177. sq. Απιδων γαρ προς τον Ἀβαριν ἐφη, ὅτι
χρανοθεν ἡ διαβασίς εἰς τε τὰ αἴρικ καὶ τὰ ἐπιγείκ φε-
ρεθαι πεφυκε. Καὶ ἔτι περὶ τῆς προς τὸν χρέον αὐ-
λαχθιας παντῶν διεξηλθε γνωριμωτάτε τοῖς πατι. Πε-
ρὶ τε τῆς ἐν Φυχῃ αὐτεξχυτικῶν δυναμεως ἀναμφιτριτικῶν
ἀπεδείξε. Καὶ προιων περὶ τῆς τὰ λογικ καὶ τὰ νη τέ-
λειας ἐνεργειας ἐπεξηλθεν ἴκανως, καὶ ἐπειτα μετα παρ-
ρηγιας περὶ τυρρανίδος τε καὶ τῶν κατα τυχην πλεονε-
τηριατῶν παντῶν, ἀδικιας τε καὶ τῆς ἀνθρωπινῆς πλεου-
εῖας ὅλης σερεως ἀνεδιδαξεν ὅτι ψένος ἐστι ταῦτα αἴσια.
Μετα δὲ ταῦτα θειαν παρχινεγιν ἐποιησατο περὶ τὰ αἴσι-
ατα βιώ, καὶ τὴν προς τὸν κακισον ἀντιπαρθενον αὐ-
τὰ προθυμως ἀντιπαρετείνε. Περὶ Φυχης τε καὶ τῶν
δυναμεων αὐτης καὶ τῶν παθων ὅπως ἔχει ταῦτα σαφε-
σατα ἀπεκαλυψε καὶ το καλλισον παντῶν ἐπεδείξεν,
ὅτι δι Θεος τῶν κακων ἐισιν ἀναιτιοι, καὶ δι τοιον,
καὶ δια παθη σωματος ἀκολασιας ἐστι σπερματα, περε
τε τῶν κακων λεγομενων ἐν τοιο μιθοισ διηλεγξε τὰς λο-
γοτικας τε καὶ ποιητας. Τον δι Φαλαριν μετελεγχων
ἐνθετει, καὶ τὴν τὰ χρέαν δυναμιν ὅποια τις ἐστι καὶ
ὅτι δι ἐργων ἀπεδεικνυε. περὶ της κατα νομον κολα-

σεως, ως ἐικοτως γινεται τεκμηρια πολλα παρεθετο.
 Περι τε της διαφορας ανθρωπων προς τα άλλα ζωα πα-
 ρεδειξε περιφανως. Et paucis interjectis: και το με-
 γισον των κατ ἐιμαρμενην και κατ την δρωμενων την
 διακρισιν ἐποιησατο και των κατα πεπρωμενην καj καθ'-
 ἐιμαρμενην. i. e. *Ad Abarin conversus docuit, quod a*
cælo in res aëreas & terrestres transitus quidam & des-
census fieri soleat. Deinde pernotissima quæque differuit,
quod omnia cæli ordinem sequantur. Item demonstravit
animæ facultatem liberam suique Juris esse, & longius
progressus perfectas rationis mentisque operationes esse ad-
struxit: ac ita demum solita libertate, de tyranide omni-
busque fortunæ prærogativis, denique de injustitia omnium-
que hominum avaritia, quam nullius ista cuncta pretii
sunt, solide docuit. Hisque subjunxit divinam de vita
optima definitionem; ejusque cum pessima comparatio-
nem exerte instituit: Sed & quomodo anima cum suis
facultatibus & affectibus se habeant, clarissime detexerit,
quodque omnium præstantissimum est, demonstravit
Deos non esse caussam malorum, morbosque & si quæ
alia corpus male afficiunt ab intemperantia proseminali,
reprehensis fabularum Scriptoribus atque Poëtis ob ea,
quæ in fictionibus suis secius dicta extant. Hincque Pha-
laridem redarguendo eruditivit, quæque & quanta esset
cæli potentia ex operibus ostendit: quodque pœnæ legibus
sancitæ jure meritoque infligantur multis certisque argu-
mentis probavit. Insuper quantum discrimen inter ho-
minem & cætera animalia intercederet aperte indicavit
 distincte etiam explanavit quæ fato, quæque ar-
 bitrio hominum fierent, ac de dæmonibus & immortali-
 tate animæ sapienter multa disputavit. Forte quos-
 dam offendent, quæ hic de Cæli potentia dicun-
 tur: postquam *Abaris de cultu Deorum, Provi-*
 dentia, de rebus, item quæ in cælo, & in terra
 fiunt,

fiunt, verba fecisset; tum vero Phalaris iratus, ἐτολμα δε προς της Θευς αὐτες βλασφημιας δεινας προσφερειν, και τοιαυτας οιας ον εκείνος είπεν. i.e. Ausus etiam in Deos ipsos graves, seque dignas blasphemias evomere: videtur Phalaris ex eorum numero fuisse, qui Deos injustos, caussamque mali fuisse adsarent, ob ea, quae in terris geruntur: respondit ergo Pythagoras, omnia quidem cœli ordinem sequi, sed mali tamen caussam non esse Deum, neque etiam Poëtarum crudis de Diis sermonibus vacivas esse exhibendas aures. Quod si igitur, uti antecedentia postulant, per Cœlum intelligamus Deum, cælorum Moderatorem, verum est omnia ex nutu cœli fieri. Ita intellexit hanc vocem Vir Summus G. Vossius de Orig. & progressu Idololatr. Lib. II. pag. m. 509. Usitatius, inquit, Græci Romanique per Jovem intellectere cœlum, quod factum imitatione Orientis, inque his Persarum, de quibus ita Herodotus νυκλον παντα τα ψευδες Δια καλεοντες. Et Strabo Lib. XVI. τον ψευδον μημενοι Δια. In hac opinione non modo Vulgus Græcorum stulte cum Persis sapiebat, sed etiam Magnus Pythagoras, quippe & illi cœlum, sive æther Deus erat. Ita D. Vir. At postquam paucis interjectis, caute hic procedendum dixisset, cum Pythagoras unicum admiserit Numen, eumque in finem locum Hieroclis supra a nobis allatum, adduxisset, ita pergit Vir D. imo fortasse Pythagorici, quod hunc sensibilem Deum statuerent, vulgo tantummodo dederunt, quicum loquendum non sapiendum judicabante. Sane sic Plato sensit, ut alibi dicimus. Et constat Pythagoreos cœlum potius habuisse pro musico Deorum organo. Nam eorum, ut & Platonis opinio erat, circumvolutione orbium cœlestium concitatissima admirandum

excitari concentum atque eo respexit quoque Varro Satyr.

'Ovos λυγας

Quam mobilem Divum lyram Sol ἀρμονη

Quadam gubernans motibus Diis viget.

Ubi videmus cælum a Varrone nuncupari Divum lyram, nempe ob suavissimam orbium cælestium harmoniam.

Hactenus *Vossius*. Mirum est turbas excitari ob vocabulum, cum aliunde Auctoris mens sit perspecta: certe Pythagorico-Platonici clarissimis ubique verbis τε ροντα, a τοις αἰσθητοις distinxerunt, neque ullum est testimonium, quo Cælum ipsum pro Numinе Supremo habuerint. Patet insuper ex adductis Verbis *Pythagoræ*, eum Providentiam ita admississe, ut tamen libertatem hominum in tuto, quantum potuit, collocaverit. Non nego *Hieroclem* ad Platonicorum mentem flexisse sententiam *Pythagoræ*; at cum meliora ad manus non sint, ipseque pro *Pythagoræ* opinione venditet, neque aliunde etiam lucem afferrre tuto possint V. Docti, licebit ex eo etiam argumentari: confer ergo hunc Comentar. inde a pag. 104. 140. ubi in eo est, ut mala cum primis physica cum Dei virtutibus conciliat. In compendio pag. III. ita de hoc argumento loquitur: *Itaque voluntatis nostræ divini-que judicij nexum Infortunium parere: nihilque aliud totum hoc divinum existere Infortunium, quam Dei adversus peccata calculum.* Atque ita artificiosa vocabulorum inventione Dei curam animique libertatem atque immortalitatem simul inducere, neque fato aut Providentia fieri penitus; neque rursus fortuito & casu: neque etiam in eodem Instituto vitam totam nobis contineri: sed quæcumque potestate nostra peccamus ea ad voluntatem referri: quæcumque autem sclera sequuntur, secundum justitiæ leges Fatum existere, quæ vero bona a Deo

potissi-

potissimum mittuntur, Providentiae assignari: nihil denique eorum quae sunt, ad temerariam & fortuitam caussam referre: imo nec eorum quicquam, quae fiunt: nisi ex eventu, atque nexu eorum, quae Providentia & Fatum ipsaque voluntas per se operantur, primis efficientibus caussis accedat, quod fortuitum appellatur. Exempli caufsa: Vult Judex in eum animadvertere, qui cædem perpetravit: & non in huncce hominem: sed eum etiam suppicio afficit, quem nolebat, quoniam homicidæ locum atque conditionem sibi assumfit. Et est quidem Judici ex instituto in Homicidam lata sententia: ex eventu autem in huncce hominem, qui sponte personam Homicidæ subivit. Et rursum: cædem facere sceleratus volebat quidem: sed pœnas dare hoc nomine minime. Itaque & in illo prius extitit, homicidii quidem institutum, tanquam ab animi libertate dependens: sed inde postea contigit ut tormenta etiam atque molestiæ subsequerentur: quorum omnium lex ipsa caufsa est, quæ Judici voluntatem improbos atque homicidas damnandi, plegendique suggescit. Idem plane mihi in divina Natura etiam ipse considera, nempe cum voluntas humana, que mala sunt cupid admittere, eorum autem animus, quibus servandarum legum cura est, in scelera animadvertere toto conatu nititur; ex eo concursu divinum creari infortunium: cuius ratione, qui talia admisit, pari animadversione dignus efficitur. Altero quidem judicationis caussam ad arbitrii libertatem, quæ vitiosa prætulerit, referente: altero vero ad legalis disciplinæ rationem, quæ multæ gravitatem in damnatis sequitur. Amborum autem conciliatricem legem ipsam existere: quæ bona quidem ut sint omnia (quantum potest) statuit: mali autem nihil. (*) Ex eodem fonte manarunt, tot

M 5

adhor-

(*) Cum autem Fatum, Providentia, Necesitas, diversas habeant significationes, sunt qui putent Providentiaz

adhortationes, quas ad discipulos atque omnis generis homines habuisse dicitur Pythagoras: quamvis enim non ex genuinis veræ Theologiæ principiis repetitæ sint illæ præceptiones; patet tamen eum

nomine non intelligendum esse secundum Pythagoram liberam Sapientissimi Numinis voluntatem; sed leges Universi & concatenationem causarum physicarum. Atque ita sentit Cl. Brukerus Hist. Philosoph. Tom. 2. pag. 156. & 167. tribus nititur Doctissimus Vir locis. Primus est locus Plutarchi de Placitis Lib. I. cap. 5. quem supra produximus, ubi mundi necessitatem περικείδαι ex mente Pythagoræ ait: duo sequentes extant apud Laertium. Lib. 8. Segm. 27. prior ita sonat:

„ Fatum universorum, & eorum quoque, quæ per „ partes sunt, administrationis causam esse. Posterior: „ Hominibus cum Diis cognitionem esse, quod & „ homo caloris particeps sit, unde & nostri Deum „ providentiam gerere. „ Quod locum Plutarchi attinet, jam supra diximus, explicitum ab eo non esse, quid necessitatis mundo incumbentis nomine intellexerit. Certe ubi de fato, & necessitate aliorum philosophorum sententias narrat, altum filet de opinione Pythagoræ; Interim cum idem afferat, mundum non peritum secundum Platonem & Pythagoram, quod Dei Providentia sustentetur, videtur idem intellexisse per necessitatem quod Plato. Prior locus ex Laertio citatus, nihil videtur significare, quam Deum non minus singularium, quam universorum curam gerere. Certe nisi aliunde mens Pythagoræ nota sit, vix ex hoc loco quid de Providentia vel Facto senserit Samius, colligi poterit. Ultimus denique locus obscurior est, quam ut inde inferri possit, nonnisi leges physicas per Providentiam intellexisse Pythagoram; antecedentia ita sonant. „ Solem item „ & lunam & reliqua sydera Deos esse; quippe in „ illis superare calorem, qui sit vitæ auctor. Lu- „ nam quoque a Sole illustrari, hominibusque esse

eum saltem hoc supponere, mentem esse liberam, pœnæ ac præmii caparem: proferamus ex multis unum tantum testimonium. Extat illud apud *Jamblichum* pag. 163. *In genere* (inquit) *dicitur Pythagoras*

„ cum Diis cognitionem, quod & homo caloris particeps sit; unde & Deum &c., Nemo non videt quam parum apte inter se oratio Laërtii cohæreat, nimirum hoc redire connexio videtur, homo & Dii caloris participes sunt; Ergo Deus hominis curam gerit. Nimirum sydera sunt Dii, habent calorem, in homine etiam calor est, qui vitæ principium: ergo Deus calorem illum conservare tenet. Sane obscurior est hæc ratiocinatio, quam ut fundamentum Interpretationis sententiæ Pythagoræ esse poslit. At fac putare Laërtium, Deum ideo nostri curam gerere, quod is, quemadmodum nos, ex ætherea natura constet, nihil aliud inferri inde posset, quam Deum æthereæ naturæ, mentem nostram conservare, neque enim toti ex æthere componimur. Ergo summa ratiocinationis esset; Deus, qui ejusdem naturæ est, ac mens nostra, mentis curam gerit. At ubi tandem manent omnia testimonia veterum clamantium, Pythagoram per Monada nonnisi intellectuale principium intellexisse? ubi manent tandem omnia illa attributa intellectualia, quæ Deo tribuit Pythagoras? Tandem, si Deus cummaxime æthereæ naturæ sit, nostrique curam gerat, quod consimilem mentem nacti sumus, nondum sequitur, Deum cum mundo; seu cum mente necessario coniunctum; Deum omni consilio destitui & libertate ad mundum regendum, vinculum tandem illud inter Deum & mundum esse necessarium: verbo, cum nullibi naturam providentia & conjunctionis Dei cum mundo perspicue delineaverit Pythagoras, mallem ego in generalibus propositionibus, veterum testimentiis confirmatis, de Providentia a Pythagora admissa subsistere, quam duriorem sententiam ei adscribere.

reos perinde obvios quosvis ac familiares adhortari, ut a voluptate sibi caveant, tanquam a re summæ cautionis indiga: nullo enim nos alio quam isthoc affectu vehementius decipi & in peccata præcipites agi: hinc generaliter videntur contendisse, ne unquam ad voluptatem collineantes aliquid cæptaremus. Hunc quippe finem ut plurimum in honestum, noxiunque esse: itaque eo proposito ad agendum nos accingere debere, ut bonum honestumque primo loco speciemus, utilitatem vero commoditatemque in secundis collocemus, & hoc quidem judicio non vulgari opus habere. De cupidinibus, uti vocantur, ista docuisse Viros illos referunt: Ipsam quidem cupiditatem esse concitationem quandam animæ & impetum, appetitionemque, qua juxta inclinationem sensuum atque appetitus sensibilis repleri aliquibus rebus aut quarundam rerum præsentia frui, desideramus. Vicissim vero esse quandam cupiditatem, quæ ad evacuationem tendit, quaque abesse a nobis quedam & non sentiri volimus. Multifarum autem esse hunc affectum, & præ omnibus fere, qui se in homine exserunt affectibus, pluri-formem. Sed & plerasque hominum cupiditates extrinsecus accersitas esse, & propria hominum opera comparatas; ideoque illas magna cura ac custodia & minime perfundatoria exercitatione indigere; nam naturale quidem esse, ut corpus exinanitum almoniis refocilletur: idemque postquam repletum est juxta naturæ ductum evacuatione opus habere: ast exquisitos cibos, aut curiosam delicatamque vestem ac stragula aut sumptuosa splendidaque habitationem concupiscere, id vero accersitum esse: eodem modo se rem habere cum suppellectili, vasis, ministris, pecore ad vescendum apto. Universe autem cum huminis affectibus ita comparatum esse, ut nusquam constant, sed in infinitum abripiant. Quapropter a prima statim juventute prospiciendum & cum cura attendendum, ut mature

mature quæ appetenda sunt, expetant, vanasque & superflua cupiditates fugiant; adeoque ab hujusmodi ad petitionibus imperturbati purique permaneant, eosque ipsos contemnant, qui eo quod cupiditatibus impliciti sunt, dignos se contentu reddiderunt. Cum primis vero animadvertere licere, vanas illas, damnosas, exorbitantes & effrenatas cupiditates iis dominari, qui eminentiori quadam potestate conspicui sunt, nihil enim tam absolum esse, quo hujusmodi tam puerorum, quam virorum & mulierum animus se non incitet.

ORA-